

*Sądownictwo konstytucyjne. Teoria
i praktyka*, t. III, red. M. Granat,
Warszawa 2020, ss. 351

Na rynku wydawniczym ukazała się praca zbiorowa p.t. *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka*, pod redakcją naukową prof. Mirosława Granata, kierownika Katedry Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i jednocześnie sędziego w stanie spoczynku Trybunału Konstytucyjnego. Osoby redaktora specjalnie rekomendować nie ma potrzeby, bowiem z racji swej fachowości cieszy się on powszechnie renomą doświadczonego konstytucjonalisty. Wspomniana dwutorowość drogi naukowej i sędziowskiej czyni zeń bez wątpienia osobę predystynowaną do inspirowania i koordynowania badań zbiorowych zwłaszcza nad problematyką sądownictwa konstytucyjnego. Zestawienie w sygnalizowanej pracy spojrzenia teoretycznego i praktycznego (vide podtytuł – *Teoria i praktyka*) ma więc swe uzasadnione przesłanki. Ujęcie takie jest przecież nie tylko uprawnione w pracach badawczych, ale wręcz pożądane i cenione, w pełni zasługując na pozytywną ocenę i poparcie na przyszłość. Główna część tytułu pracy (*Sądownictwo konstytucyjne*) jest jasna i pozwala na wyobrażenia co do potencjalnego zakresu przedmiotowego badań, ale jednocześnie na tyle szeroka i elastyczna, że pozwala na różne rozwiązania opcjonalne co do materii szczegółowych. Forma i treść sygnalizowanej pracy to potwierdza, w niczym nie umniejszając roli ani całości pracy, ani poszczególnych opracowań.

Problematyka sądownictwa konstytucyjnego z pewnością zasługuje na baczną uwagę zawsze, ale w aktualnych czasach szczególnie, a to z racji pożałowania godnych doświadczeń z ostatnich lat, skutkujących utratą

społecznego zaufania do polskiego Trybunału Konstytucyjnego. Aktualny stan rzeczywistości ustrojowej nie może skłaniać środowisk naukowych do poniechania studiów nad sądownictwem konstytucyjnym. Zbyt duże jest bowiem znaczenie tej materii dla ochrony praw człowieka, działania systemu prawa czy rządów prawa. Wyrazem takich wyobrażeń jest także sygnalizowany tom.

Potwierdzeniem powyższej konstatacji jest fakt, iż praca *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka* jest – w zasadzie – pokłosiem naukowo-edytorskim seminarium z 22 listopada 2019 r. p.t. „Trzeci Okrągły Stół Sądownictwa Konstytucyjnego”, zorganizowanego przez wspomnianą Katedrę Prawa Konstytucyjnego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zarówno książka, jak i leżące u jej podstaw seminarium, dowodzą właśnie determinacji nauki. Jak wskazano, seminarium było trzecim w cyklu, a książkę również oznaczono jako tom III. Numeracja jest symptomatyczna, ukazując ciągłość i cykliczność. Niezmiennie jest też zainteresowanie środowiska, jako że wspomniane przedsięwzięcia naukowe owocują także publikowanymi sprawozdaniami i recenzjami na łamach takich czasopism, jak „Przegląd Konstytucyjny”, „Państwo i Prawo”, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”. Warto tu przywołać – *Pierwszy Okrągły Stół Problematyki Sądownictwa Konstytucyjnego* (Ewelina Gierach) w „Przeglądzie Konstytucyjnym” nr 1/2019, *Sprawozdanie z Pierwszego Okrągłego Stołu Problematyki Sądownictwa Konstytucyjnego* (Piotr Chybalski) w „Państwie i Prawie” nr 10/2018, *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka* (Andrzej Szmyt) w „Przeglądzie Konstytucyjnym” nr 4/2018, a także *Drugi Okrągły Stół Sądownictwa Konstytucyjnego* (Piotr Chybalski) w „Przeglądzie Konstytucyjnym” nr 2/2019, *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka* (tom II – Bogusław Przywora) w „Zeszytach Prawniczych” nr 1/2021, jak też *Trzeci Okrągły Stół Sądownictwa Konstytucyjnego* (Aleksandra Syryt i Bogusław Przywora) w „Przeglądzie Prawa Konstytucyjnego” nr 1/2021. Podtytuł każdego z tomów (*Teoria i praktyka*), w tym także i sygnalizowanego, ma charakter ogólny, bez dodatkowej specyfikacji przedmiotowej, choć poszczególne seminaria miały u podstaw opcjonalnie sprofilowany przedmiot badawczy. W sygnalizowanym tomie była to materia sądownictwa konstytucyjnego w kontekście koncepcji konstytucjonalizmu w XXI wieku, w szczególności wobec

kontrowersyjnej koncepcji konstytucjonalizmu nieliberalnego. Wcześniej wspomniałem, iż sygnalizowany tom jedynie „w zasadzie” bazuje na materiałach seminarium z 2019 r., bowiem zawiera on kilka tekstów dodatkowych, nieco nawet odrębnych od głównego nurtu. Przyjęta formuła wydawnicza jednak na to pozwala.

Sygnalizowany tom obejmuje 351 stron, co pozwala na konstatację, że objętość ta umożliwia obszerne, a nie jedynie szkicowe potraktowanie problematyki. W zespole autorskim – poza redaktorem – uczestniczyło 15 autorów (14 tekstów, jeden we współautorstwie), wszyscy o znanych nazwiskach naukowych, gwarantujących biegłość badawczą co do meritum i warsztatu naukowego. Potwierdza to lektura tekstów, obrazujących fachowość ujęcia analizowanych materii, aczkolwiek należałoby zaznaczyć, iż zespół autorski tym razem zdecydowanie wyraźniej plasuje się – by użyć formuły z podtytułu pracy – w obszarze teorii (doktryny), bez osobistego zakotwiczenia w praktyce. Redaktor skupił autorów z wielu ośrodków naukowych – Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Częstochowie oraz Politechniki Opolskiej i Politechniki Warszawskiej. Nie ma więc zamknięcia się w ramach jednej tylko szkoły badawczej.

Skoro sygnalizowana praca ma głównie charakter pokonferencyjny, to autorzy opracowań mogli też uwzględnić w swych opracowaniach – w wersji ostatecznej do druku – wcześniejsze uwagi z dyskusji na seminarium. Dobór tematyki, dokonany przez jednocześnie organizatora seminarium i redaktora tomu – pozwolił na ukazanie istotnych wątków materii sądownictwa konstytucyjnego, zwłaszcza w kontekście wielostronnego spojrzenia przez pryzmat koncepcji konstytucjonalizmu. Rozważania autorów nie ograniczają się do zreferowania aspektów bezspornych tematyki, ale pobudzają refleksję naukową, intelektualnie inspirują. Analizy wydobywają istotę konkretnych zagadnień, ukazują płaszczyzny toczonych sporów o różnym charakterze. Rezultaty badawcze są owocne i warte były opublikowania w Wydawnictwie Naukowym UKSW. Praca z pewnością służy nie tylko rozwojowi nauki w obszarze zwłaszcza doktryny prawa konstytucyjnego, ale jest też znaczącym

głosem w dyskusji na temat aktualnej praktyki ustrojowej w Polsce, choć także – co było istotnym zamierzeniem tomu – z uwzględnieniem doświadczeń zagranicznych. Nie można nie podkreślić aktualności i wysokiego poziomu opracowań.

Dla pełnej jasności co do zakresu sygnalizowanej pracy należy wskazać zawarte w niej, poszczególne opracowania, a mianowicie: *Konstytucjonalizm liberalny* (Bogdan Szlachta), *Konstytucjonalizm nieliberalny w Polsce po 2015 roku* (Agnieszka Bień-Kacała), *Konstytucjonalizm europejski* (Monika Haczkowska), *Głos ludu w demokracji konstytucyjnej. Sądowa kontrola konstytucyjności a władza ustrojodawcza* (Krzysztof J. Kaleta), *Ewolucja zasady podziału władzy i jej wpływ na sądownictwo konstytucyjne* (Grzegorz Kuca), *Sądy konstytucyjne w konstytucjonalizmie liberalnym i nieliberalnym* (Anna Rytel-Warzocho), „Wyjątkowe okoliczności” jako podstawa zmiany wykładni konstytucji (Piotr Radziejewicz), *Wykładnia konstytucji a zasada podziału władzy* (Piotr Tuleja), *Wykładnia konstytucji a rozum publiczny* (Marek Smolak). Można tu dodać, że powyższe dziewięć opracowań na seminarium ujęte zostało w 3 bloki tematyczne (po 3 referaty), zatytułowane kolejno jako „Typy konstytucjonalizmu”, „Sądowa kontrola konstytucyjności prawa. Między liberalnym a nieliberalnym konstytucjonalizmem” i „Wykładnia konstytucji w nieliberalnym konstytucjonalizmie”. W sygnalizowanej pracy – wzorem poprzednich tomów – odstąpiono od „grupowania” opracowań w bloki opatrzone wskazanymi tytułami.

Ponad opracowania poseminaryjne pracę wzbogaca kilka kolejnych tekstów, a mianowicie: *Umorzenie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w związku ze zmianą zakwestionowanego aktu normatywnego przed wydaniem rozstrzygnięcia – przyczynek do dyskusji* (Karol Dobrzeńcki, Bogusław Przywora), *Znaczenie konsultacji społecznych w procesie tworzenia prawa w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego* (Wioleta Wasil-Rusecka), *Pojęcie sądu konstytucyjnego a zakres kompetencji sądów i trybunałów konstytucyjnych. Uwagi wprowadzające* (Aleksandra Syryt), *Parlamentarna kontrola konstytucyjności prawa wobec utworzenia Trybunału Konstytucyjnego. Uwagi wstępne* (Ewelina Gierach) i *Zasady prawa i procedura ich ważenia* (Marzena Kordela). Dodany „blok” wymyka się z nurtu kontekstu konstytucjonalizmu, obejmując

różnorodne kwestie szczegółowe. Jedynie dla dokładności dodajmy też, że w pracy nie zamieszczono tekstu wygłoszonego na seminarium – autorstwa T. Staweckiego – p.t. „Logika polityczna i nowa erystyka. O stosowaniu Konstytucji w nieliberalnej demokracji”.

W krótkich uwagach nie sposób przywoływać wielość wątków szczegółowych, zawartych w poszczególnych tekstach. Można więc poprzestać na przybliżeniu jedynie generalnego nurtu analizowanej materii. Zgłębianie sensu terminu konstytucjonalizm ukazuje różnice w jego pojmowaniu, odróżnianie źródeł i celów. Koncentracja na konstytucjonalizmie liberalnym w szczególności musi uwzględniać poszukiwanie granic dla władzy publicznej. Co ważne, nurt ten ma już głębokie korzenie historyczne w postaci myśli i rozwiązań normatywnych, których nie sposób zapoznać. Ład liberalny jest współcześnie skonceptualizowany jako jedność demokracji, rządów prawa i ochrony praw jednostek. W praktyce oznacza to standardy ustalone w ramach Rady Europy oraz Unii Europejskiej. Słusznie więc pojęcie demokracji nieliberalnej oceniane jest jako oksymoron, a tworzenie intelektualnej przestrzeni między demokracją liberalną i autorytaryzmem jest tylko ciemną i ślepą uliczką, dającą alibi ustrojowym łotrzykom. Przykłady węgierskie i polskie są w tej mierze pouczające. W szczególności oznacza to także najpierw zaatakowanie sądownictwa, w tym konstytucyjnego, a następnie – po jego opanowaniu – nawet procesy degeneracyjne z jego współudziałem. Odejście od wypracowanych historycznie standardów to nie przeskok na równoprawne pole innego rozumienia konstytucjonalizmu, ale pogwałcenie osiągniętego wcześniej dorobku w imię pełni władzy niekontrolowanej. Oznacza to też delegitymizację sądownictwa konstytucyjnego. Konstytucjonalizm prawny ustępuje politycznemu, współgrając często z populizmem. Zmianie ulegają podstawy wykładni konstytucji, kryzys konstytucyjny staje się stanem permanentnym, rodzą się empiryczne zjawiska zmiany konstytucyjnego ustroju państwa bez zmiany brzmienia ustawy zasadniczej. Praktycznym wyzwaniem staje się rozproszona kontrola konstytucyjności ustawy. Empiryczna zmiana paradygmatu konstytucyjnego może stać się instrumentem społecznej konfrontacji z tzw. konstytucjonalizmem nieliberalnym. Sytuacja rodzi pytania o dopuszczalne ramy interpretacji konstytucji, tak

aby uwzględnić kontekst zadań ustrojowych, przypisanych organom władzy publicznej przez samą konstytucję. Nie do przyjęcia jest tu koncepcja konstytucjonalizmu abuzywnego. Przyczynkiem do dyskusji jest tu m.in. kwestia możliwości zastosowania idei rozumu publicznego, zaproponowana przez Johna Rawlsa. Ma ona jednak wąskie zastosowanie w odniesieniu do konkretnych koncepcji prawnoustrojowych, szerzej zaś jedynie do ustaleń w obrębie koncepcji filozoficznych.

Wielość i waga materii sądownictwa konstytucyjnego, zwłaszcza w ich powiązaniu z innymi materiami ustrojowymi, uzmysławiają potrzebę stałej debaty. Sygnalizowana praca jest tu bardzo dobrym przykładem, choć – co zrozumiałe – debaty tej nie wyczerpuje i nie może zamykać. Wręcz odwrotnie, z pewnością wskazuje na perspektywy. Na marginesie więc można zauważyć, że i w 2020 r. odbył się kolejny (IV) Okrągły Stół Sądownictwa Konstytucyjnego, zorganizowany przez Katedrę kierowaną przez prof. Mirosława Granatę, który z pewnością zaowocuje kolejnym tomem opublikowanych opracowań.

Constitutional Judiciary. Theory and Practice,
ed. Mirosław Granat, vol. III, Warsaw 2020, pp. 351

Andrzej Szmyt – prof. dr hab., em. Kierownik Katedry Prawa Konstytucyjnego i Instytucji Politycznych Uniwersytetu Gdańskiego, numer ORCID: 0000-0003-3101-4838.